FILOZOFIA
Roč. 55, 2000, č. 9

BEZPEČNOSŤ A SLOBODA*

PETER KORENÝ, Katedra spoločenskovedných disciplín Akadémie PZ, Bratislava

KORENÝ, P.: Security and Liberty
FILOZOFIA 55, 2000, No 9, p. 673

The problem of preferential rules embodies several essential issues of searching for the optimal proportion between the security provided by the police and the liberties of citizens. Preferential rules are related to various particular conflicts brought about by carrying out the security functions of the police. The rules consist of values, that ought to be profoundly judged in every particular situation, as well as of proofable standards of various emergencies, i. e. the threats to the values secured by the police. Further reasonings are then to be carried out in two ways: by artuculation of the rules in their pragmatic functions and by making more clear the meaning of the rules for the new philosophy of the police and for the ground free order in a law state.

Medzi "bezpečnosťou" a "slobodou" existuje istý neredukovateľný konflikt. V tejto štúdii sa budem zaoberať otázkami, ktoré sa vzťahujú na hľadanie vhodného pomeru alebo optimálnej miery vyváženosti medzi bezpečnosťou a slobodou. Pojem "bezpečnosť" tu pritom interpretujem v jeho policajne relevantnom význame. Na označenie tohto pojmu budem v ďalšom texte používať aj výraz "policajná bezpečnosť". Tú môžeme najprv charakterizovať ako určitú mieru minimalizácie nebezpečenstva. Absolútna bezpečnosť v zmysle perfektnej ochrany ľudí pred nebezpečenstvami každého druhu je čímsi nedosiahnuteľným a navyše smerovanie k takémuto stavu nie je ani žiaduce vzhľadom na ohrozenie slobody všetkých zo strany štátu-ochrancu. Pojem policajne relevantného nebezpečenstva môžeme vymedziť pomocou nasledujúcich dvoch určení: 1. nebezpečenstvo predstavuje možnosť poškodenia, resp. hrozbu vzniku ujmy a 2. poškodenie sa musí týkať hodnôt, ktoré sú (zo zákona) predmetom policajnej ochrany (život, zdravie, sloboda, majetok a ďalšie). Prvé určenie (bod č. 1) odkazuje na časové a pravdepodobnostné parametre hroziaceho nebezpečenstva (časová blízkosť a stupeň pravdepodobnosti nebezpečenstva). Tie musia spĺňať určité požiadavky, na základe ktorých je možné pokladať "hroziace nebezpečenstvo" za dostatočný dôvod policajného zasahovania. Jednou z úloh polície je práve odvracať nebezpečenstvo hroziace príslušným hodnotám a pôsobiť tak pri ich ochrane.

Pojem "bezpečnosť" však má aj širší význam: vtedy tento pojem označuje niečo ako "bezpečný život" spočívajúci na širších fundamentoch, než je policajná garancia alebo systém hrozieb. Je to bezpečnosť osnovaná na *vnútorných* silách spoločenstva, vrátane funkčne zdatnej morálky a občianskych cností, na rozdiel od *externe* garantovanej policajnej bezpečnosti.

* Táto stať predstavuje prepracovanú a o nové časti doplnenú verziu môjho príspevku *Étos protiváhy a právnoštátna polícia*. In: Policajná teória a prax, VI., 1998, č. 2 a 3.

1. Bezpečnosť a sloboda: vzťahy napätia. V právnom štáte nie je vždy jednoduché zladiť efektívne fungujúci policajný systém chrániaci občanov pred zločinom so štandardom základných práv a slobôd, ktorý predstavuje jeden z atribútov právneho štátu a je veľkým výdobytkom európskej kultúrnej tradície. Historicky pôvodnou funkciou základných práv je ochrana slobodných priestorov jednotlivca pred neoprávnenými zásahmi štátnej moci. V tejto negatívnej funkcii spočíva spoločný prvok všetkých základných ľudských práv a slobôd zahrnutých do Ústavy SR, ktoré sú v tomto zmysle právami na slobodu. Sú to negatívne slobody čiže oblasti správania jednotlivcov nepodliehajúce zásahom štátnej moci. Tým je vyznačený *negatívny status* občana, na ktorý sa kladie taký dôraz v liberálnej tradícii. Znamená vlastne, že štát sa zdržiava istého konania. *Pozitívny status* občana môžeme naproti tomu vymedziť prostredníctvom aktívneho konania štátu v záujme ochrany tohto občana pred zločinom a garancie určitých stupňov jeho bezpečnosti. Plnenie tejto ochrannej povinnosti štátom a inštitucionálne garancie bezpečnosti si však často vyžadujú práve zasahovanie štátnej moci do základných slobôd. Pozitívny status občanov sa tak dostáva do kolízie s ich negatívnym statusom alebo, inak povedané, medzi "bezpečnosťou" a negatívnymi "slobodami" existujú vzťahy neredukovateľného napätia. Od štátu nemožno požadovať súčasne maximum bezpečnosti, teda bezpečnosť v zmysle perfekcionistickej hodnoty, a maximum slobody.

Obidva nároky kladené na štátnu moc, teda požiadavka "zdržať sa konania" alebo "nezasahovať", prostredníctvom ktorej sa konštituuje negatívny status občana, a plnenie ochrannej povinnosti týmto štátom, vytvárajúce pozitívny status občana, zakladajú istú dvojznačnosť v postavení štátnej moci, o ktorej píše A. Krsková toto: "Postavenie politickej moci sa tým stáva dvojznačným: na jednej strane ide o oslabenie štátu, limitovanie jeho moci, na druhej o jeho posilnenie, o uznanie monopolu legitimného násilia, ktorým štát disponuje, aby mohol donútiť k zodpovednosti tých, čo siahajú iným na základné práva, a riešiť spory medzi občanmi. Teda štát by nemal obmedzovať slobodu občanov svojou rozpínavosťou a despotizmom, ale zároveň by mal zasiahnuť vždy tam, kde sa sloboda jednotlivca stáva "kriminálnou" a ohrozuje slobodu iného." ([14], 44)

Právnoštátna relevantnosť týchto otázok sa v odbornej literatúre niekedy zvýrazňuje ich interpretovaním ako "základnej dilemy právneho štátu". Táto dilema spočíva vo vzťahoch napätia medzi "bezpečnosťou" a "slobodami" garantovanými v právnom štáte, resp. medzi perfektnou policajnou ochranou a základnými právami. Ernst-Heinrich Ahlf v tejto súvislosti uvádza, že "čím je policajná ochrana dokonalejšia, tým viac môžu byť obmedzované základné práva. Tým zároveň rastie nebezpečenstvo, že ochrana nechtiac potlačí slobodu" ([1], 119).

Nejde tu pritom o nejaký nemenný stav, lež práve o permanentný proces vyvažovania, ktorého misky váh sa môžu aj v právnom štáte vychýliť raz na jednu, raz na druhú stranu. Buď smerom k istej hypertrofii policajného systému kontroly kriminality a posilňovaniu právomocí polície, alebo možno až k nevyváženému rozširovaniu slobôd na úkor bezpečnosti. V súčasnosti dochádza k rôznym posunom v hraniciach medzi dosahom ochrannej povinnosti štátu (sprevádzanej aj príslušnými zásahmi do práv) a základnými slobodami jednotlivcov, osobitne v takej citlivej oblasti, akou je boj s organizovaným zločinom, ale aj v súvislosti s otázkou plnenia niektorých preventívnych úloh polície, ktoré ďaleko presahujú klasickú oblasť odvracania situatívne ohraničeného konkrétneho nebezpečenstva. J. Ivor na príkladoch z oblasti zásahov

štátnej moci do osobnej slobody upozorňuje na to, že "mnohé legislatívne úpravy síce môžu zvyšovať efektívnosť boja s kriminalitou, avšak na strane druhej môžu vyvolávať odôvodnené pocity zo znižovania garancií ochrany základných ľudských práv a slobôd, takže je na mieste postupovať pri právnej úprave týchto problémov nanajvýš pozorne a citlivo" ([10], 27).

Na tomto mieste však musím uviesť jednu všeobecnú poznámku, aby som predišiel prípadnému nedorozumeniu v tom zmysle, že v rámci relácie "bezpečnosť-slobody" kladiem príliš veľký a jednostranný dôraz na pól "slobody" bez ohľadu na pól "bezpečnosti". Právnemu štátu nehrozí iba jedno potenciálne zlo, ktorého sa treba vyvarovať, totiž prílišná rozpínavosť a posilňovanie štátu vrátane hypertrofie policajnej moci, neohraničene "produkujúcej" bezpečnosť pre občanov ako perfekcionistickú hodnotu so zodpovedajúcimi obmedzeniami slobôd. Historicky pôvodným liekom na toto zlo je obmedzovanie štátnej moci, jasné definovanie hraníc jej pôsobnosti a vymedzenie pomerne rozsiahlych priestorov negatívnych slobôd jednotlivcov vo vzťahu k štátu. Zlom pre právny štát je však aj neúmerne vysoká miera kriminality, silnejúci organizovaný zločin, trvalý strach občanov o vlastnú bezpečnosť, a teda aj neschopnosť štátu zabezpečiť občanom určité stupne bezpečnosti a chrániť ich pred zločinom.

Pre oblasť policajného konania môžeme otázku určenia vhodného pomeru medzi "bezpečnosťou" a "slobodami" špecifikovať ako hľadanie optimálnej miery vyváženosti medzi efektívne fungujúcou policajnou garanciou bezpečnosti a zásahmi do základných práv a slobôd, ku ktorým pri tom dochádza. Lapidárne vyjadrené, pýtame sa tu: Aká bezpečnosť alebo "koľko" bezpečnosti za cenu akých nemateriálnych nákladov v podobe obmedzení základných práv a slobôd? Tento pomer môžeme pokladať za jasne nevyvážený napr. vtedy, keď sa veľké prínosy (skutočne dosiahnuté alebo očakávané) na póle policajnej bezpečnosti dosahujú bez ohľadu na nemateriálne náklady, teda extrémnym vylučovaním hodnôt na druhom póle našej relácie. Nemalo by teda ísť o produkciu "poriadku a bezpečnosti" za akúkoľvek cenu. Právnoštátna polícia by mala naopak pracovať s jasným vedomím, že niektoré ceny za bezpečnosť môžu byť privysoké.

Mysliteľný je však aj iný extrém, keď sa isté rozširovanie priestoru slobôd, do ktorých nesmie štátna moc zasahovať, môže stať "nebezpečným". Nájsť však takýto kritický bod nie je také jednoduché, najmä ak chceme o relácii "bezpečnosť-slobody" uvažovať vo svetle koncepcie základného poriadku predpokladajúceho istú optimálnu mieru vyváženosti medzi "bezpečnosťou" a "slobodami" (pozri nižšie) a ak hodláme zachovať odstup od stanoviska odvolávajúceho sa na "nebezpečnosť slobody".[1] Tam,

[1] Vhodná skúsenostná pôda pre veľkú príťažlivosť názorov o "nebezpečnosti slobody" sa vytvára aj v podmienkach transformujúcich sa posttotalitných spoločností, ktoré prešli istým bezpečnostným šokom po páde totality a celkovom uvoľnení represívnych štruktúr. Predstavy o "nebezpečnosti slobody" tu môžu mať svoj reálny základ práve v *skúsenosti náhlej straty* rôznych istôt vrátane relatívne vysokého štandardu "poriadku a bezpečnosti", na ktorý boli ľudia navyknutí v predchádzajúcom režime. Reči o nejakých "ohľadoch" na základné práva a slobody pri štátnej garancii "poriadku a bezpečnosti" sa vzhľadom na tento bezpečnostný šok a skúsenosť straty rôznych istôt stávajú dosť nepopulárnymi. V tejto súvislosti vzniká otázka, nakoľko sa u nás aj *teoretické* uvažovanie o relácii "bezpečnosť-slobody" nereflektovane pohybuje skôr v horizonte skúsenosti tohto bezpečnostného šoku. Tomu by potom zodpovedali aj ponúkané

kde sa bezpečnosť vníma ako prvoradá hodnota a sloboda naproti tomu ako ohrozenie či bezpečnostné riziko - čo môže úzko súvisieť aj s nízkym pocitom bezpečnosti -, bude existovať aj väčšia tolerancia k prípadným ďalším obmedzeniam slobôd v záujme posilnenia bezpečnosti alebo obnovenia toho štandardu "poriadku a bezpečnosti", na ktorý boli naši občania navyknutí v období pred rokom 1989.

Hľadanie optimálnej miery vyváženosti medzi "bezpečnosťou" a "slobodami" musí teda v podmienkach právneho štátu rešpektovať určité neprekročiteľné hranice. Základný terén tohto hľadania môžeme vo všeobecnosti prirovnať k širokej ceste medzi dvoma krajnosťami, totiž medzi neohraničenou štátnou "produkciou" policajnej bezpečnosti, sprevádzanou zodpovedajúcimi drastickými reštrikciami slobôd, a indolentným štátom, ktorý prenecháva príliš široký priestor privátnemu násiliu, právu silnejšieho a zákonom džungle. Túto druhú krajnosť, pripomínajúcu hobbesovskú džungľu a anarchickú slobodu plnú nebezpečenstiev, nám môže empiricky priblížiť napr. opis diania v štvrtiach niektorých veľkomiest, ktoré kontrolujú zločinci.

2. Pravidlá uprednostňovania. Na základe rozboru "pravidiel uprednostňovania" by sme mali získať konkrétnejší pohľad na problematiku hľadania vhodného pomeru medzi policajnou bezpečnosťou a slobodami.

Plnenie ochranných funkcií štátu pri policajnej garancii "poriadku a bezpečnosti" vedie zároveň k najrozmanitejším *stretom hodnôt*. V zásade ide o strety medzi hodnotami umiestnenými na dvoch protiľahlých póloch: na jednom póle sú hodnoty, ktoré policajné konanie *aktívne ochraňuje* a garantuje tak občanom bezpečnosť, a na druhom póle sú zasa hodnoty, do ktorých má policajné konanie *zasahovať* za účelom tejto ochrany. Inak povedané, polícia musí často zasahovať do jedných hodnôt, aby mohla účinne ochrániť iné významné hodnoty.[2] Ochrana príslušných hodnôt sa môže realizovať formou *odvracania nebezpečenstva*, ktoré im hrozí, a vtedy ide o preventívnu činnosť polície. V jednotlivých prípadoch treba potom starostlivo zvažovať medzi konkrétnymi hodnotami, ktoré sú práve v hre na obidvoch póloch. Kvôli úspornejšiemu vyjadrovaniu budem v ďalšom texte používať výrazy: "vzájomné zvažovanie hodnôt na obidvoch póloch", "strety hodnôt na obidvoch póloch" a "hodnoty na obidvoch póloch", resp. "hodnoty na póle ochrany" a "hodnoty na póle zasahovania".

Vzájomné zvažovanie hodnôt na obidvoch póloch musí rešpektovať relevantné okolnosti konkrétnych prípadov, v ktorých dochádza k stretu hodnôt, a orientuje sa podľa viacerých hľadísk a kritérií. Pod pravidlami uprednostňovania tu rozumiem také hľadisko, pri ktorom sa do úvahy berie jednak význam dotknutých hodnôt na obidvoch

---

riešenia a spôsoby teoretickej interpretácie danej problematiky.

[2] Policajné zasahovanie sa môže v rôznej intenzite dotýkať rôznych hodnôt: zadržanie znamená obmedzenie osobnej slobody, utajené používanie informačno-technických prostriedkov sa dotýka súkromia osoby a použitie strelnej zbrane života a telesnej nedotknuteľnosti. Zasahovanie do príslušných hodnôt je "cenou", ktorú treba zaplatiť za získanie nejakého vyvažujúceho dobra v podobe zachovania iných významných hodnôt. Vo všeobecnosti platí, že za účelom ochrany obzvlášť významných hodnôt sú v prípade nevyhnutnosti prípustné aj veľmi intenzívne zásahy do základných práv a slobôd. Napríklad pri odvracaní nebezpečenstva hroziaceho telesnej integrite a životu je polícia podľa okolností prípadov oprávnená použiť aj strelnú zbraň, čo je krajný donucovací prostriedok.

póloch, jednak časové a pravdepodobnostné parametre nebezpečenstiev hroziacich príslušným hodnotám. Všeobecnú formu pravidiel uprednostňovania môžeme potom vyjadriť takto: za podmienky P_a má hodnota H_1 relatívnu prednosť pred hodnotou H_2, za podmienky P_b treba dať naopak prednosť hodnote H_2 pred hodnotou H_1. H_1 a H_2 tu označujú konkrétne hodnoty, ktoré sa v daných prípadoch dostávajú do hry na obidvoch póloch. Ku komplexu podmienok P, za ktorých treba dať niečomu prednosť pred niečím iným, patrí druh nebezpečenstva hroziaceho príslušným hodnotám (časové a pravdepodobnostné parametre nebezpečenstiev) a veľkosť ujmy, ktorá hrozí hodnotám na póle "ochrany" a na póle "zasahovania". Preferenčné relácie medzi hodnotami na obidvoch póloch platia teda za určitých opísateľných *podmienok* (nenormatívny prvok pravidiel uprednostňovania) a v tomto zmysle môžeme potom hovoriť o podmienených preferenčných reláciách medzi hodnotami. Môžeme si tu hneď povšimnúť dva momenty, o ktorých budem neskôr podrobnejšie hovoriť. Prvý sa týka *konštelácie* normatívnych a deskriptívnych elementov pravidiel uprednostňovania, ktorá rozhoduje o tom, čomu treba dať prednosť v konkrétnych prípadoch stretu hodnôt na oboch póloch. Normatívnymi elementmi sú v tomto prípade hodnoty na oboch póloch a deskriptívnymi elementmi sú časové a pravdepodobnostné parametre nebezpečenstiev, ktoré hrozia príslušným hodnotám. Druhým momentom je moment *relativizmu*, ktorý hovorí, že *podľa okolností* treba dať vždy prednosť raz hodnote H_1 pred hodnotou H_2, inokedy zasa hodnote H_2 pred hodnotou H_1. Príslušné hodnoty nie sú potom v zásade absolútne rezistentné voči policajnému zasahovaniu, ale je prípustné do nich v rôznej intenzite zasahovať v závislosti od konkrétnych okolností prípadov.

Výraz "pravidlá *uprednostňovania*" používam preto, aby som zvýraznil eticky významný moment stanovenia vzťahov uprednostňovania medzi hodnotami na obidvoch póloch: niečomu treba vždy dať prednosť pred niečím iným a niečo musí naopak ustúpiť niečomu inému. Už som uviedol, že účinná ochrana hodnôt na jednom póle, ktorá je účelom policajného konania, sa dá často realizovať len za cenu zasahovania do hodnôt na druhom póle. Vzhľadom na to, že dosiahnutie "dobrého účelu" v tomto zmysle obvykle niečo "stojí", môžeme základnú otázku formulovať takto: Ktorým konkrétnym hodnotám musí hroziť také nebezpečenstvo, aby prípadné policajné zasahovanie určitej intenzity do príslušných hodnôt na druhom póle predstavovalo menšie zlo?

Pravidlá uprednostňovania, ako som ich tu predbežne charakterizoval, možno posudzovať z dvoch odlišných perspektív: môžeme si všímať buď pragmatický význam pravidiel uprednostňovania pre orientáciu policajného konania, alebo ich širší význam presahujúci čisto policajno-praktické hľadiská. V tejto štúdii sa zaoberám problematikou pravidiel uprednostňovania skôr zo širších hľadísk. Ide o ten aspekt pravidiel uprednostňovania, ktorý ich spája s koncepciou základného poriadku slobody.

Pre účely tejto štúdie vystačíme s najjednoduchšou charakteristikou základného poriadku slobody ako poriadku, ktorý jednak pozostáva z určitých zložiek a jednak zahŕňa nejakú sústavu právne stanovených a garantovaných hraníc. Zložkami základného poriadku sú ústavné práva na slobodu. V záujme zabezpečenia rovnakej slobody pre všetkých musia byť stanovené vzájomne akceptovateľné hranice medzi slobodnými sférami jednotlivcov. Tieto obmedzenia slobôd sú nevyhnutné na to, aby vonkajšie užívanie slobody jedných bolo zlučiteľné s vonkajším užívaním slobody iných. Základný poriadok slobody môžeme potom charakterizovať ako "dobré usporiadanie

slobody", ktoré závisí od príslušných vzájomných ohraničení slobodných sfér konajúcich osôb.

Hovoríme tu stále o slobode v horizontálnej rovine praktických *vonkajších vzťahov konajúcich osôb* ako nositeľov ústavných práv alebo o slobode v rovine *vonkajšieho konania* jedných, pokiaľ sa dotýka iných. Pohybujeme sa tu v oblasti *práva*, ktoré sa vzťahuje na vonkajšie konanie osôb a ktoré od každého požaduje iba správne užívanie vonkajšej slobody tak, aby bola možná mierová koexistencia individuálnych prejavov slobody. Idea koexistencie vonkajšej slobody rôznych osôb je jasne formulovaná v Kantovej právnej filozofii. Mám na mysli formuláciu, ktorú Kant označuje ako "všeobecný právny zákon" a ktorú môžeme považovať za kategorický imperatív platný pre oblasť práva: "Všeobecný právny zákon teda znie: konaj navonok tak, aby slobodné užívanie tvojej ľubovôle mohlo existovať spolu so slobodou každého podľa všeobecného zákona." ([11], 338)

Hranice medzi slobodnými sférami nositeľov základných práv vyznačuje a stanovuje štát v príslušných normatívnych textoch (ústava a zákony). Sú to hranice v horizontálnej rovine vzájomných vonkajších vzťahov konajúcich osôb. Konajúce osoby však môžu právne stanovené hranice a obmedzenia rôznym spôsobom porušovať: konanie jedných môže poškodzovať práva iných, jedni môžu zasahovať do života iných. Úlohou štátu je ochraňovať občanov pred privátnymi zásahmi iných občanov. Do hry tu vstupuje právo spojené s možnosťou donútenia, ktorého účelom je ochrániť osoby pred vzájomným privátnym zasahovaním a garantovať tak normatívne stanovené hranice vonkajšieho užívania slobody nositeľmi práv. Kant v tomto zmysle hovorí o verejných donucujúcich zákonoch, "pomocou ktorých môže byť každému to, čo je jeho, určené a zabezpečené pred zásahom kohokoľvek iného" ([12], 68). Účelom donucujúcich zákonov je zabezpečiť, aby niekto neužíval svoju slobodu spôsobom, ktorý je nezlučiteľný so slobodou iných, resp. dbať o to, aby sloboda jedných mohla koexistovať so slobodou iných. *Dôvodom* ospravedlňujúcim právne donútenie je ochrana osôb pred privátnym zasahovaním a poškodzovaním zo strany iných. Inak, povedané opäť slovami Kanta, "smie každý hľadať svoju blaženosť takým spôsobom, ktorý sa jemu samému javí dobrý, pokiaľ len nepoškodzuje slobodu druhého usilovať o podobný účel - taká sloboda môže existovať spolu so slobodou každého na základe istého všeobecného zákona (t.j. oného práva druhého)" ([12], 69).

Nestačí teda hranice len právne *stanoviť*, ale úlohou štátu je aj *presadzovať a vynucovať* ich rešpektovanie, dokonca aj policajným použitím bezprostredného fyzického donucovania, ak je to nevyhnutné. Tým však oproti pôvodným obmedzeniam slobôd vo vonkajších vzťahoch medzi konajúcimi osobami vznikajú *nové* náklady[3] v podobe *štátneho* zasahovania do základných slobôd a ich obmedzovania zo strany štátu (účelom ktorého je ochrana osôb pred poškodzovaním zo strany iných). V tejto súvislosti sa potom do popredia dostáva otázka stanovenia hraníc vo vertikálnej rovine vzťahov medzi slobodnými sférami jednotlivcov a zasahujúcim štátom. Základný poriadok slobody musí teda nevyhnutne zahŕňať sústavu právne stanovených a garantovaných

[3] Musíme teda rozlišovať medzi normatívnym stanovením príslušných obmedzení konania a ich faktickým rešpektovaním. J. M. Buchanan v tejto súvislosti hovorí, že "keď sú pravidlá už prijaté, ich dodržiavanie znamená zasa inú voľbu a iné náklady" ([3], 204).

hraníc v *horizontálnej* rovine vonkajších praktických vzťahov osôb ako nositeľov práv a vo *vertikálnej* rovine vzťahov medzi osobami a štátnou mocou ochraňujúcou ich pred zločinom.

Pre oblasť policajného pôsobenia môžeme otázku "nových nákladov" formulovať ako otázku "ceny", ktorú musia občania zaplatiť za garantovanie príslušných stupňov policajnej bezpečnosti, resp. za celkový štandard "poriadku a bezpečnosti". V tejto otázke sa však hodnotenia môžu značne rozchádzať. Niekto bude bezpečnostné deficity posudzovať ako príliš veľké alebo presahujúce hranice tolerovateľného. Iný môže zasa považovať "cenu" bezpečnosti za príliš vysokú, resp. za niečo nebezpečné pre základné slobody. Koncepcia základného poriadku bude teda zahŕňať aj predstavy o miere vyváženosti medzi policajnou bezpečnosťou a slobodami (aký štandard bezpečnosti a pri akých nákladoch), ktorú možno pokladať za optimálnu.

Prv, než postúpime ďalej, je ešte potrebné bližšie charakterizovať obidva hodnotové póly pravidiel uprednostňovania, a to jednak z pohľadu statusu hodnôt, ktoré tu vstupujú do hry, jednak z pohľadu našej relácie "bezpečnosť-sloboda".

Pod "hodnotami na obidvoch póloch zvažovania" tu rozumiem základné hodnoty, ktoré sú v právne pozitivizovanej podobe vyjadrené v ústavných právach a slobodách. Podľa J. Drgonca "každé základné právo v každom právnom systéme má morálny rozmer. Ľudské spoločenstvo sa v ňom hlási k určitej hodnote, ktorú si ctí, a preto jej vytvára ochranu" ([5], 48). Medzi základné hodnoty môžeme v tomto zmysle zaradiť ľudský život a telesnú nedotknuteľnosť, ľudskú dôstojnosť, slobodu, súkromie a majetok. Základné hodnoty predstavujú normatívne veličiny: vyjadrujú to, čo je hodné nášho uznania, na rozdiel od toho, čo je dobré pre niekoho a z určitého hľadiska, napr. z titulu jeho faktických želaní a potrieb. Normatívne hodnoty platia nezávisle od empirickej variability faktických individuálno-subjektívnych preferencií, ako aj od faktu sociálne platných súborov hodnôt.

Hodnotový pól pravidiel uprednostňovania vytváraný komplexom hodnôt, ktoré sú predmetom policajnej ochrany, môžeme charakterizovať ako pól "bezpečnosti". Polícia tieto hodnoty ochraňuje pred zásahmi zo strany iných ľudí, teda pred privátnym zasahovaním. Garantuje tak určitý štandard bezpečnosti na horizontálnej rovine vzťahov medzi občanmi. Na tejto rovine ide vlastne o bezpečnosť *občana pred iným občanom* alebo, povedané slovami W. Humboldta, "o zabezpečenie občanov pred nimi samými" ([8], 95). J. Isensee charakterizuje bezpečnosť ako "neporušenosť ochraňovaných hodnôt vo vzťahoch medzi občanmi" ([9], 187).

Druhý hodnotový pól pravidiel uprednostňovania, teda hodnoty, do ktorých štátna moc zasahuje za účelom ochrany hodnôt na prvom póle, môžeme označiť ako pól "slobody". Každý jednotlivec má prima facie nárok na slobodu konania v rôznych oblastiach svojho života, pokiaľ neexistujú dostatočné dôvody na obmedzenie jeho slobody zo strany štátnej moci. Tento princíp ochraňuje individuálnu slobodu tým, že zabezpečuje slobodné sféry jednotlivcov pred zásahmi štátnej moci; a pokiaľ je takýto zásah prípustný, musí byť vždy ospravedlnený na základe dostatočných dôvodov (význam ochraňovaných hodnôt, kvôli ktorým sa má zasahovať do hodnôt na druhom póle, druh nebezpečenstva hroziaceho príslušným hodnotám, veľkosť hroziaceho poškodenia). Pokiaľ sa jednotlivec pohybuje v rámci príslušných právne stanovených hraníc, môže konať alebo nekonať, ako chce, a svoje počínanie nemusí ospravedlňovať. Naproti tomu

každé štátne zasahovanie do slobodných sfér jednotlivca musí byť ospravedlnené, a to na základe celkom určitých, a nie akýchkoľvek dôvodov.

V prípade pólu "bezpečnosti" ide o zabezpečenie policajne ochraňovaných hodnôt pred *privátnym* zasahovaním zo strany iných, teda o bezpečnosť na horizontálnej rovine vzťahov medzi občanmi. V prípade pólu "slobody" hrozí zasahovanie z inej strany, totiž zo strany *štátnej moci*, a do popredia sa potom dostáva otázka slobody vo vertikálnej rovine vzťahov medzi občanmi a štátom. Sloboda v tomto chápaní znamená slobodu od štátneho zasahovania a obmedzovania (negatívne určenie slobody). Tak na póle "policajnej bezpečnosti", ako aj na póle "slobody" sú teda zakaždým v hre *základné ústavné práva*, ibaže v prvom prípade ide o ich zabezpečenie pred privátnymi zásahmi a v druhom prípade zasa o ich zabezpečenie pred štátnym zasahovaním. Môžeme to vyjadriť aj tak, že na pól "bezpečnosti" a pól "slobody" sa viažu *dve protismerné funkcie* základných práv a slobôd. Pól "policajnej bezpečnosti" spájame s *ochrannými povinnosťami* štátu voči občanom, ktoré spočívajú v zabezpečení ich základných práv a slobôd pred privátnym zasahovaním zo strany iných občanov (bezpečnosť v rovine vzťahov medzi občanmi). Pól "slobody" zasa súvisí s historicky pôvodnou *obrannou funkciou* ústavných práv a slobôd, ktorá je orientovaná "proti" štátu a znamená zabezpečenie slobodných priestorov jednotlivcov pred jeho zasahovaním.[4]

Prakticky použiteľné pravidlá uprednostňovania musia zahŕňať okrem čisto normatívnych elementov, teda zohľadňovania hodnôt ako normatívnych veličín, aj deskriptívne elementy. V reálnom empirickom svete musíme totiž rátať aj so stupňami pravdepodobnosti nebezpečenstiev hroziacich príslušným hodnotám, s aktuálnou naliehavosťou ich ochrany a časovou blízkosťou nebezpečenstva. Pod deskriptívnymi elementmi pravidiel uprednostňovania v tomto zmysle rozumiem pravdepodobnostné a časové parametre nebezpečenstiev, ktoré hrozia policajne ochraňovaným hodnotám. Ak tu teda hovorím o "pravidlách uprednostňovania medzi hodnotami", nemám v žiadnom prípade na mysli stanovenie akéhosi pevného a abstraktného poradia hodnôt podľa ich normatívnej "výšky" (tzv. vyššie a nižšie hodnoty) a oddelene od okolností konkrétnych prípadov, v ktorých reálne dochádza k stretom hodnôt na obidvoch póloch. Pravidlá uprednostňovania majú poskytnúť orientáciu pri hľadaní odpovede na otázku, čomu treba dať prednosť pred čím práve za daných okolností jednotlivých prípadov.

Teraz sa najprv zastavím pri bližšej charakteristike deskriptívnych elementov a potom si budem všímať vlastný pomer medzi deskriptívnymi a normatívnymi elementmi, ako je vyjadrený v základnej konštrukcii pravidiel uprednostňovania.

3. Parametre hroziacich nebezpečenstiev. Na základe zohľadnenia rôznych parametrov nebezpečenstiev je možné vypracovať celú diferencovanú systematiku pojmov vzťahujúcich sa na fenomén nebezpečenstva v jeho policajnom význame. Takúto systematiku nájdeme rozpracovanú napr. aj v nemeckom policajnom práve. Okrem toho v policajných zákonoch spolkových krajín sú obsiahnuté legálne definície niektorých druhov nebezpečenstiev. Celú túto diferencovanú systematiku vzťahujúcu sa na fenomén

[4] Uveďme jednoduchý príklad. Právo na život si vo svojej obrannej funkcii zameranej voči štátu vyžaduje od polície *zdržať sa konania* neoprávnene zasahujúceho do tejto hodnoty. Vo svojej funkcii ochrannej povinnosti štátu si toto právo naopak vyžaduje *aktívne konanie* polície v prípadoch privátneho zasahovania do tejto hodnoty zo strany iných občanov.

nebezpečenstva tu preberám z nemeckých prameňov ([13]; [15]), a to z dvoch dôvodov. Prvým dôvodom je to, že uvedená problematika je v nich pomerne dobre a precízne rozpracovaná, a pokiaľ ide o pôsobenie právnoštátnej polície, má za sebou už dlhú históriu. Druhým dôvodom je to, že keď chceme objasniť osobitnú konštrukciu pravidiel uprednostňovania, čo predstavuje náš ústredný problém vzťahujúci sa na oblasť hľadania vhodného pomeru medzi policajnou bezpečnosťou a slobodami, musíme pracovať s diferencovanými pojmami nebezpečenstiev. Domnievam sa, že táto diferencovaná systematika nebezpečenstiev, ako ju nachádzame rozpracovanú v nemeckých prameňoch, je relevantná pre *právnoštátnu políciu* vôbec a môže poskytnúť užitočnú orientáciu aj pre riešenie predmetnej problematiky v slovenských podmienkach.

Rozlišuje sa medzi pojmami "konkrétne nebezpečenstvo", "abstraktné nebezpečenstvo", "všeobecné nebezpečenstvo", "prítomné nebezpečenstvo", "naliehavé nebezpečenstvo", "latentné nebezpečenstvo", "putatívne nebezpečenstvo" a "zdanlivé nebezpečenstvo". Pre účely tejto štúdie sa nemusíme zaoberať podrobne celou touto systematikou. Namiesto toho sa tu obmedzím len na stručné vymedzenie niektorých druhov nebezpečenstva, a to práve z hľadiska rozličnej gradácie pravdepodobnostných a časových parametrov. To má bezprostredný význam aj z hľadiska posudzovania otázky vhodného pomeru medzi bezpečnosťou a slobodou, ako sa ňou zaoberám v tejto štúdii. Z tohto pohľadu nás môžu zaujímať predovšetkým pojmy "konkrétne nebezpečenstvo", "prítomné nebezpečenstvo", "bezprostredné nebezpečenstvo" a "všeobecné nebezpečenstvo".

Pod konkrétnym nebezpečenstvom sa rozumie "dostatočná *pravdepodobnosť* vzniku škody v *jednotlivom* prípade" ([15], 145). Konkrétne nebezpečenstvo je viazané na konkrétne situácie a z tohto hľadiska musí byť predovšetkým jasne *situatívne ohraničené*. Pokiaľ ide o časové parametre, "konkrétne nebezpečenstvo, prirodzene, nemusí byť *bezprostredne* očakávané" ([13], 51). Časovo a pravdepodobnostne vystupňovanou formou konkrétneho nebezpečenstva je tzv. "prítomné nebezpečenstvo". Policajné zákony definujú prítomné nebezpečenstvo ako situáciu, "pri ktorej pôsobenie škodlivej udalosti už začalo, alebo pri ktorej sa toto pôsobenie očakáva bezprostredne, resp. v *najbližšom čase s pravdepodobnosťou hraničiacou s istotou*" ([15], 150). Pojem "bezprostredné nebezpečenstvo" vyjadruje obdobnú kvalifikáciu policajne relevantného nebezpečenstva, no predovšetkým pokiaľ ide o dimenziu *časovej blízkosti*.

Konkrétne nebezpečenstvo a jeho rôzne gradácie, pokiaľ ide o časové a pravdepodobnostné parametre, nemeckí odborníci zhodne pokladajú za relatívne bezproblematický a štandardný predpoklad policajného konania, ktoré má povahu zasahovania do základných práv a slobôd. Naproti tomu pojem "všeobecné nebezpečenstvo" vzbudzuje vážne pochybnosti osobitne v prípadoch, keď sa s ním operuje ako s dostatočnou podmienkou a ospravedlňujúcim dôvodom policajného zasahovania do príslušných hodnôt. Tento pojem je spomedzi uvedených druhov nebezpečenstiev najproblematickejším pojmom. Na rozdiel od konkrétneho nebezpečenstva všeobecné nebezpečenstvo nie je predovšetkým *situatívne ohraničené*. Ide o značne neurčité a nejasné vymedzenie oblastí, stavov vecí a udalostí, ktoré možno pokladať za potenciálne nebezpečné pre policajne chránené hodnoty. Podľa E. Denningera "všeobecne nebezpečná môže byť takmer *každá oblasť života*; taká oblasť života, ktorá by z tohto stanoviska nemohla byť predmetom policajného záujmu, je sotva mysliteľná" ([15], 146). Chápanie tzv. "všeobecného

nebezpečenstva" ako predpokladu ospravedlňujúceho policajné zasahovanie by sa rovnalo *výraznému rozšíreniu poľa policajného pôsobenia v* spoločnosti ďaleko za klasickú oblasť konkrétneho, teda situatívne ohraničeného nebezpečenstva. Akčný rádius policajnej moci by tak siahal až k celým komplexným oblastiam života a sociálnym vzťahom ľudí a znamenalo by to aj (takmer) totálnu policajnú kontrolu rozsiahlych oblastí súkromného života jednotlivcov. Extrémnou možnosťou takéhoto rozširovania poľa policajného pôsobenia je nastolenie maximálneho "poriadku a bezpečnosti". Bola by to však zároveň ľudsky nedôstojná bezpečnosť. Dochádza tu zároveň k ohrozeniu právnej istoty občanov, pretože hranice policajnej moci sú v tomto prípade stanovené veľmi nejasne a vágne. Na toto nebezpečenstvo napokon upozorňoval už koncom 18. storočia Wilhelm von Humboldt, ktorý požadoval, aby hranice pôsobnosti štátu boli vymedzené čo najprecíznejšie a najjasnejšie. Podľa neho jednou z prípravných prác ku každému zákonodarstvu je "kompletné stanovenie účelu, ktorý si štát môže vytýčiť, alebo, čo je v podstate to isté, *presné určenie hraníc*, v ktorých musí štát udržiavať svoje pôsobenie" ([8], 207).

Erhard Denninger v súvislosti so spornou otázkou tzv. "všeobecného nebezpečenstva" vyslovuje jednoznačnú požiadavku, aby "policajné zásahy boli viazané na prítomnosť *konkrétneho nebezpečenstva*" ([15], 146). Kriticky sa vyjadruje k rôznym posunom v hraniciach policajného konania tak, ako sú vyjadrené aj v pojme "všeobecné nebezpečenstvo". Naproti tomu prítomnosť "konkrétneho nebezpečenstva" sa vo všeobecnosti pokladá za štandardný základ indikácie väčšiny policajných zásahov (v oblasti plnenia úloh nazývaných ako "odvracanie nebezpečenstva").

Z hľadiska pôsobenia polície v našich podmienkach môže byť poučné všimnúť si dve možné roviny posudzovania celej tejto spornej otázky tzv. "všeobecného nebezpečenstva". Prvá sa týka bezprostrednejších praktických dôsledkov pojmu "všeobecné nebezpečenstvo" pre orientáciu policajného konania (1.), druhá zasa širších dôsledkov pre novú filozofiu právnoštátnej polície, ako aj pre koncepciu základného slobodného poriadku právneho štátu (2.).

V prvom prípade dochádza predovšetkým k spochybneniu princípu primeranosti, ktorý má kľúčový význam pre orientáciu konania právnoštátnej polície. Ak totiž za racionálne jadro tohto princípu môžeme pokladať vzťah primeranosti medzi účelom policajného konania a prípustnými prostriedkami jeho dosahovania, potom platí, že stanovenie týchto prostriedkov bude tým určitejšie a presnejšie, čím jasnejšie a presnejšie je vymedzený účel. V prípade odvracania "všeobecného nebezpečenstva" však ide o dosť neurčité a vágne (pretože situatívne neohraničené) vymedzenie účelu, a teda nemožno dostatočne jasne a presne určiť ani to, aké prostriedky sú vhodné a nevyhnutné na jeho dosiahnutie.

V druhom prípade, ktorý ma tu najviac zaujíma, musíme zvažovať ďalekosiahlejšie dôsledky chápania "všeobecného nebezpečenstva" ako prahu policajného zasahovania pre koncepciu základného poriadku. V tomto základnom poriadku by predovšetkým došlo k výrazným posunom hraníc vo vertikálnej rovine čiže v rovine vzťahov medzi štátnou mocou garantujúcou občanom určité stupne policajnej bezpečnosti a slobodnými priestormi jednotlivcov, do ktorých by štátna moc nemala zasahovať a ak, tak len z určitých dôvodov. Posun hraníc tu spočíva práve v rozširovaní sféry policajnej moci ďaleko za klasickú oblasť odvracania relatívne jasne ohraničeného konkrétneho

nebezpečenstva pri tomu zodpovedajúcich rozsiahlych zásahoch štátu do rôznych oblastí života občanov.

V samom pojme "všeobecné nebezpečenstvo" je založená aj možnosť vzniku predstáv o občanoch ako potenciálnom bezpečnostnom riziku a chápania polície na spôsob kauzálnej terapie a rozsiahleho preventívneho predchádzania zločinnosti. Vysvetlenie tejto otázky spočíva v rozdiele medzi dvoma koncepciami preventívneho pôsobenia polície.

Polícia tradične plní úlohy v dvoch základných oblastiach: v oblasti represie (trestného stíhania) a v oblasti prevencie. Konštatovanie, že polícia má okrem represie plniť aj úlohy v oblasti predchádzania zločinnosti, môže pri prvom priblížení vyznievať ako niečo nepochybne pozitívne a bezproblematické. Základnou otázkou tu však je, do akej miery alebo v akom rozsahu má polícii prislúchať funkcia predchádzať a zabraňovať zločinom ešte pred tým, než dôjde k ich skutočnému spáchaniu. V tejto súvislosti môžeme potom hovoriť o dvoch konceptoch prevencie. Prvý sa v podstate zhoduje s klasickým chápaním preventívnych úloh polície a vzťahuje sa na oblasť odvracania *konkrétnych nebezpečenstiev*, ktoré sú situačne jasne ohraničené. Plnenie takto chápaných preventívnych úloh nevzbudzuje vážnejšie pochybnosti a je najmenej škodlivé pre základné slobody. Je to dané práve tým, že prevencia sa tu obmedzuje len na odvracanie už existujúceho konkrétneho nebezpečenstva "tu a teraz" a na prekazenie skutočného páchania kriminálnych činov. (Nevyžaduje si teda uskutočňovanie policajných opatrení vzťahujúcich sa na komplexné príčiny kriminality v rôznych oblastiach života spoločnosti - pozri nižšie). Pochybnosti vznikajú až vtedy, keď ide o rozširovanie preventívnych úloh polície ďaleko za takto ohraničenú oblasť odvracania konkrétnych nebezpečenstiev. V tomto prípade prevencia znamená pôsobenie polície v akomsi "predpolí" konkrétnych nebezpečenstiev a zločinnosti. Toto "predpolie" môžeme charakterizovať ako širokú a nejasne ohraničenú oblasť, do ktorej sa v princípe dajú začleniť akékoľvek udalosti, stavy, oblasti života alebo spôsoby konania, ktoré sú síce samy osebe neškodné a nepredstavujú ešte žiadne bezprostredné nebezpečenstvo, znamenajú však akési bližšie nešpecifikované "potenciálne nebezpečenstvo", ktoré môže niekedy v bližšie neurčenej budúcnosti prerásť do zjavných nebezpečenstiev a kriminálnych činov. Takéto prístupy sa môžu zakladať na úvahe, že predpokladom každej účinnej prevencie zločinnosti je pôsobiť proti jej všeobecným príčinám a "preťať" jej korene, ktoré siahajú až k širším spoločenským súvislostiam a determinačným väzbám. Úlohou polície by v súlade s tým mala byť systematická spoločenská detekcia potenciálnych nebezpečenstiev ešte skôr, než dôjde k ich "zahusteniu" do podoby zjavných nebezpečenstiev alebo k výbuchu otvoreného násilia a vzájomnému poškodzovaniu.

Zhrňme naše doterajšie úvahy. Pre prvý koncept prevencie je charakteristická orientácia na bezprostrednú rovinu bezpečnostných fenoménov (odvracanie konkrétnych nebezpečenstiev, ktoré sú vždy situatívne ohraničené) bez ambícií pôsobiť aj v oblasti všeobecných príčin zločinnosti. Druhý koncept prevencie sa naproti tomu vyznačuje orientáciou na odstraňovanie (hlbších) príčin kriminality a môže byť preto oveľa nebezpečnejší pre základné slobody.

Polícia by teda mala udržiavať svoje preventívne pôsobenie len v hraniciach odvracania konkrétnych a situatívne jasne ohraničených nebezpečenstiev čiže takpovediac na bezprostrednej alebo povrchovej rovine bezpečnostných udalostí. Policajne relevantné

bezpečnostné udalosti však reálne neexistujú v akomsi vzduchoprázdne, ale sú "ponorené" do spoločenského života. Podliehajú teda aj širším determinačným väzbám a súvislostiam, ktoré ďaleko presahujú bezprostrednú rovinu bezpečnostných fenoménov, ktoré môže polícia ovplyvňovať svojimi špecifickými prostriedkami. Pole policajného pôsobenia podobným spôsobom ohraničuje aj J. Twickler: "Polícia odvracia konkrétne nebezpečenstvo, ktoré sa realizuje tak, že celospoločenský latentný potenciál konfliktov prepukne ako akútny konflikt... Polícia má regulovať práve tento konflikt. Štát zaťahuje v jednotlivých prípadoch za "záchrannú brzdu" bez toho, že by to malo dopad na všeobecnú konfliktnú situáciu. Polícia má na jej reguláciu, teda na spoločenskej rovine, iba ohraničený vplyv." ([18], 8) Polícia teda predstavuje len *parciálnu zložku* komplexného mechanizmu regulácie konfliktov so špecificky ohraničenou pôsobnosťou.

Otázka určenia jasných hraníc pôsobnosti štátu pri preventívnom predchádzaní zločinnosti je osobitne citlivá, pretože z tejto strany vychádza obzvlášť veľké nebezpečenstvo pre slobodu všetkých. V súvislosti s rizikami spojenými s rozširovaním preventívnych funkcií štátu sa dnes používa aj označenie "preventívny štát" [4]. Jeho základnou tendenciou je predchádzať každému druhu nebezpečenstva ešte predtým, než sa stane zjavným (bezprostredne hroziacim), a garantovať tak občanom dokonalú bezpečnosť. Požiadavku presného určenia hraníc pôsobnosti štátu v súvislosti s predchádzaním zločinnosti však vyslovil ešte koncom 18. storočia Wilhelm von Humboldt, ktorý formuluje takúto otázku: "Do akej miery je štát oprávnený alebo povinný predchádzať zločinom ešte skôr, než budú tieto spáchané?" ([8], 190) Podľa neho by sa štát mal v tejto oblasti obmedziť len na zabránenie bezprostredne hroziacemu spáchaniu kriminálnych činov. Všetky ostatné preventívne aktivity štátu ležia potom mimo hraníc jeho pôsobnosti. Medzi ne Humboldt zaraďuje "pôsobenie proti príčinám zločinov" alebo snahy "zabrániť činom, ktoré sú osebe neškodné, ale vedú ľahko k zločinom" ([8], 200).

Kto žiada maximum bezpečnosti pre všetkých v zmysle čo najväčšej ochrany pred nebezpečenstvami každého druhu vrátane tzv. "všeobecného nebezpečenstva", ohrozuje zároveň slobodu všetkých. Pre takéto koncepty prevencie je v tomto zmysle príznačné uvažovanie v intenciách predstáv o štáte-ochrancovi, ktorý pre občanov neohraničene "produkuje" maximálnu bezpečnosť pri zodpovedajúcich nákladoch v podobe obmedzenia slobody všetkých.

To všetko sú prvky, ktoré môžu pripomínať Hobbesovu filozofiu bezpečnosti. Zatiaľ čo jednou z kľúčových otázok Humboldtovej filozofie bezpečného života je otázka jasného stanovenia hraníc pôsobnosti štátu v oblasti predchádzania zločinnosti, Hobbesova filozofia bezpečnosti stavia na predstave mocného štátu-ochrancu, ktorého úlohou je *už vopred* urobiť všetko, čo sám pokladá za prospešné pre zachovanie verejného pokoja a bezpečnosti občanov.

Účelom štátu je podľa Thomasa Hobbesa zabezpečiť ľudí pred vzájomným ubližovaním a násilím, teda to, čo tu nazývame bezpečnosťou v horizontálnej rovine vzťahov medzi občanmi. Hobbes pritom pripúšťa, že úplné zabezpečenie ľudí pred vzájomnými útokmi čiže akýsi stav totálnej bezpečnosti nie je možný ([7], 180).

Úplná bezpečnosť teda neprichádza do úvahy a úlohou štátu je vytvárať taký celkový stav bezpečnosti, v ktorom by bol "každý natoľko ochránený pred násilím druhých,

aby mohol bezpečne žiť, t.j. aby nemal oprávnený dôvod obávať sa ostatných, pokiaľ sa nedopustí bezprávia na druhých on sám" ([7], 180). Štát síce nemôže poskytnúť úplnú ochranu jedných pred útokmi iných, ale má sa postarať o to, aby nevznikal *"oprávnený* dôvod" na obavu, že mi iní môžu ublížiť.

Účelom štátu je teda bezpečnosť a ochrana všetkých vo vyššie uvedenom zmysle.[5] A ten, kto má právo na účel, má podľa Hobbesa zvrchované právo aj na posudzovanie a voľbu všetkých nevyhnutných prostriedkov jeho dosahovania. Tento vzťah medzi právom na účel a právom na prostriedky vyjadruje Hobbes takto: "A keďže účelom tohto zriadenia je pokoj a ochrana všetkých a každý, kto má právo na účel, má tiež právo na prostriedky k nemu vedúce, patrí k právu kohokoľvek, jedinca aj zboru majúceho zvrchovanosť, posudzovať tak prostriedky vedúce k pokoju a obrane všetkých, ako aj prekážky a všetko, čo by ich narúšalo. Robiť teda všetko, čo pokladá za nevyhnutné urobiť už vopred na zachovanie pokoja a bezpečnosti tým, že zabráni nešvárom doma a nepriateľstvu za hranicami." ([6], 210, 211) Všetko rozhodovanie o tom, čo podporuje bezpečnosť, čo jej prospieva a čo je pre ňu naopak škodlivé, prislúcha podľa Hobbesa výlučne úsudku toho, kto má v štáte zvrchovanú moc.

U Hobbesa je extrémne posilnená závislosť bezpečného života ľudí od mocného štátu a represie. Hobbesovská bezpečnosť nie je bezpečnosťou osnovanou (aj) na *vnútorných silách* spoločenstva alebo morálnych faktoroch, ale je to takpovediac "štátna bezpečnosť", teda bezpečnosť neohraničene "produkovaná" *externými silami* - mocným štátom, ktorý má všetkých "držať na uzde" a pomocou hrozieb a dostatočne vysokými trestami účinne odstrašovať od vzájomných útokov. Neohraničená produkcia bezpečnosti štátom - ochrancom však prináša aj tomu zodpovedajúce neblahé následky pre život spoločnosti a slobodu všetkých. To napokon pripúšťa aj sám Hobbes: "Pretože kto má dosť síl, aby všetkých ochránil, má tiež dosť síl, aby ich utláčal." ([7], 185)

Hobbes nestanovuje jasné hranice, v akých by mal štát starajúci sa o bezpečnosť všetkých udržiavať svoje pôsobenie. V popredí jeho pozornosti je totiž fundamentálna rovina bezpečnosti čiže otázka, ako ochrániť ľudí pred *vzájomným* násilím a útokmi, a nie otázka ich ochrany pred samým štátom-ochrancom. Ten má práve urobiť všetko, čo sám pokladá za nevyhnutné na zabezpečenie ochrany ľudí pred vzájomným násilím a na zachovanie bezpečnosti. Inak povedané, ústrednou témou Hobbesovej filozofie bezpečnosti je bezpečnosť v horizontálnej rovine vzťahov medzi občanmi, a nie aj otázka ich bezpečnosti pred štátom, teda sloboda v zmysle slobody od štátneho zasahovania a obmedzovania. Ide tu teda predovšetkým o zabezpečenie ľudí pred nimi samými, a nie o ich zabezpečenie pred zasahujúcim štátom.[6]

4. Konštrukcia pravidiel uprednostňovania. Vráťme sa teraz k našej základnej téze, podľa ktorej pravidlá uprednostňovania musia zahŕňať okrem čisto normatívnych

[5] Hobbes hovorí nielen o bezpečnosti v rovine vzťahov medzi občanmi, ale aj o zabezpečení pred vonkajšími nepriateľmi. Otázka "vonkajšej bezpečnosti" nás tu však nemusí zaujímať.

[6] Takéto kladenie akcentov je možné ďalej objasňovať tým, že Hobbesova filozofia bezpečnosti je určitou odpoveďou na skúsenosť anarchie. Touto otázkou sa tu nebudem zaoberať a odkazujem len na štúdiu F. Novosáda, v ktorej sa uvádza, že "Hobbesovu koncepciu môžeme považovať za paradigmatickú reakciu na skúsenosť *anarchie*" ([16], 763).

elementov aj deskriptívne elementy. Teraz si všimneme vlastnú *konštrukciu* pravidiel uprednostňovania. Tá spočíva vo vytváraní určitých *väzieb* medzi normatívnymi a deskriptívnymi elementmi. Vieme už, že normatívne elementy pravidiel uprednostňovania sa týkajú zvažovania medzi dotknutými hodnotami podľa ich dôležitosti a významu (a v tomto zmysle ide o hodnotové preferenčné relácie). Deskriptívne elementy pravidiel sa zasa týkajú rôznych parametrov hroziacich nebezpečenstiev.

Najprv jedna upresňujúca poznámka k otázke "konštrukcie" pravidiel uprednostňovania. Pojem "pravidlá uprednostňovania", ako tu s ním pracujem, predstavuje určitú abstrakciu, ktorú potrebujem pre ďalšie rozvinutie problematiky hľadania vhodného pomeru medzi bezpečnosťou a slobodami. Pozornosť preto venujem len špecifickej výstavbe alebo konštrukcii pravidiel, ktorá tieto pravidlá spája s koncepciou základného poriadku, zahŕňajúcou aj predstavy o optimálnej miere vyváženosti medzi policajnou bezpečnosťou a slobodami. To je uhol pohľadu, ktorý uplatňujem v tejto štúdii. Zároveň je to však určitá simplifikácia, pretože praktické zvažovanie medzi hodnotami na obidvoch póloch sa riadi celým komplexom hľadísk a kritérií, od ktorých tu abstrahujem.

Hľadiská, na základe ktorých prebieha rozhodovanie o realizácii policajného konania v rozmanitých prípadoch stretu hodnôt na obidvoch póloch, môžeme teda pri určitom zjednodušení rozdeliť do dvoch tried. Prvá sa týka normatívnych elementov pravidiel uprednostňovania, teda zvažovania medzi hodnotami na obidvoch póloch podľa ich dôležitosti a významu. Druhá sa týka deskriptívnych elementov pravidiel, teda zohľadňovania časových a pravdepodobnostných parametrov nebezpečenstiev hroziacich policajne ochraňovaným hodnotám. Pri rozhodovaní o policajnom zásahu v prípadoch stretu hodnôt teda záleží tak na význame príslušných hodnôt na obidvoch póloch, ako aj na pravdepodobnostných a časových parametroch nebezpečenstiev, ktoré má polícia odvrátiť.

Medzi týmito normatívnymi a deskriptívnymi elementmi, ktoré majú rôznorodú povahu a odlišný ontologický status, treba vytvoriť nejakú *spojitosť*. Tá je potom vyjadrená v príslušnom pravidle uprednostňovania. Až konkrétna konštelácia oboch týchto elementov rozhoduje o tom, čomu treba dať prednosť v prípadoch stretu hodnôt na obidvoch póloch.

Takáto prepojenosť medzi zohľadňovaním významu príslušných *hodnôt* na obidvoch póloch a požiadavkami na verifikovateľné *parametre hroziacich nebezpečenstiev* môže byť vyjadrená v pravidlách uprednostňovania, ktoré majú podobu viet typu "čímtým". Tak je to v prípade pravidla, ktoré hovorí, že čím väčší význam má *hodnota*, ktorá je predmetom policajnej ochrany, tým menej prísne požiadavky možno klásť na podmienky policajného zásahu, pokiaľ ide o pravdepodobnostné parametre *nebezpečenstva* hroziaceho tejto hodnote. Toto pravidlo má svoje miesto napr. v nemeckom policajnom práve. Jeho explicitná formulácia, ako ju uvádza E. Denninger, znie takto: "Na *pravdepodobnosť* vzniku škody treba klásť tým menšie požiadavky, čím väčšia je očakávaná škoda a čím významnejšia je *právna hodnota*, ktorá je predmetom ochrany." ([15], 149) Môžeme povedať, že toto pravidlo v simplifikovanej podobe konštruuje určitú súvislosť medzi normatívnymi a deskriptívnynmi elementmi, pričom dôraz sa kladie len na jeden hodnotový pól: na pól ohrozených hodnôt, ktoré sú predmetom *policajnej ochrany v* zmysle odvracania tohto nebezpečenstva. Zdôrazňuje sa váha a dôležitosť týchto hodnôt a neuvádza sa protiľahlý hodnotový pól, teda váha a dôležitosť hodnôt, do

ktorých má policajné konanie *zasahovať* za účelom spomenutej ochrany ohrozených hodnôt. Pravidlá uprednostňovania, ktoré majú tvar "čím-tým", však možno formulovať aj z druhého konca, teda od pólu hodnôt, do ktorých sa má policajne zasahovať (= pól "slobody"), za účelom ochrany iných hodnôt (= pól "bezpečnosti"). Vtedy sú pravidlá formulované tak, že sa dominantne zvýrazňuje ich význam ako normy na ochranu slobodných priestorov jednotlivcov pred zásahmi štátnej moci. (K tomuto bodu sa ešte vrátim v časti o širšom význame pravidiel uprednostňovania). Takéto pravidlá majú podobu viet typu: Predpokladom obzvlášť ťažkých *policajných zásahov* do fundamentálnych *hodnôt* (akými sú v liberálnom spoločenstve napr. sloboda prejavu alebo súkromný život a nedotknuteľnosť obydlia) je taká gradácia časových a pravdepodobnostných parametrov *nebezpečenstiev*, ktorá je vyjadrená v pojmoch prítomného alebo bezprostredného nebezpečenstva, hroziaceho iným významným *hodnotám* porovnateľným s prvými. To znamená, že na ospravedlnenie takýchto zásahov nestačí len predpoklad nižšej gradácie časových a pravdepodobnostných parametrov príslušných nebezpečenstiev a už vôbec nie predpoklad tzv. "všeobecného nebezpečenstva". Musí ísť práve o "konkrétne nebezpečenstvo", ktoré je navyše charakterizované vystupňovaním časových a pravdepodobnostných parametrov.

Všimnime si teraz z tohto hľadiska dve formulácie pravidiel, ako sú uvedené v citovanej nemeckej publikácii z oblasti policajného práva [15]. Prvá má všeobecnejší záber: "Obzvlášť ťažké zásahy do základných práv sú v prípade nevyhnutnosti prípustné za účelom odvrátenia *prítomného* nebezpečenstva ohrozujúceho telesnú integritu, život, alebo slobodu osoby." ([15], 152) Druhá sa vzťahuje na podmienky zásahov do slobody zhromažďovania: "Vzhľadom na *vysokú hodnotu* základného práva na slobodu zhromažďovania sa zákaz alebo rozpustenie pripúšťa len ako ultima ratio a prognóza *nebezpečenstva* sa musí zakladať na faktoch, stave situácie a iných jednotlivostiach; jednoduché podozrenie a domnienky nepostačujú." ([15], 151) Pod "nebezpečenstvom" sa tu pritom rozumie jeho vystupňovaná forma *"bezprostredného* nebezpečenstva." ([15], 151)

Obidve formulácie pravidiel, ako ich citujem z nemeckých prameňov, tu nazývam "pravidlá uprednostňovania", pretože spĺňajú našu požiadavku *základnej konštrukcie* pravidiel, ktorá spočíva v istej konštelácii normatívnych a deskriptívnych elementov. Nič viac a nič menej. Účelom citovania týchto formulácií pravidiel je potom predovšetkým potreba názornejšie priblížiť túto základnú konštrukciu. Nejde mi tu teda o otázku praktickej aplikácie, ale skôr o teoretickejšiu otázku univerzálnej konštrukcie pravidiel uprednostňovania, ktorá je relevantná pre novú filozofiu polície, ako aj pre koncepciu základného poriadku slobody.

Ukázali sme, že formulovanie pravidiel uprednostňovania, ktoré majú podobu viet typu "čím-tým", možno odvíjať buď od pólu "bezpečnosti", alebo od pólu "slobody". V prvom prípade sa dôraz kladie na význam hodnôt, ktorým hrozí poškodenie zo strany privátneho zasahovania iných a ktoré sa na základe toho môžu stať predmetom aktuálnej ochrany zo strany polície. V druhom prípade sa dôraz kladie na význam hodnôt, ktorým hrozí poškodenie zo strany štátneho zasahovania. Táto dvojaká orientácia pravidiel uprednostňovania zodpovedá dvom protismerným funkciám ústavných práv na slobodu, t.j. ich historicky pôvodnej funkcii ako obranných práv voči štátnej moci a ich funkcii súvisiacej s aktívnym plnením ochranných povinností štátu garantujúceho bezpečnosť

v rovine vzťahov medzi občanmi. Tým sa už dostávame k otázke širšieho významu pravidiel uprednostňovania.

5. Širší význam pravidiel uprednostňovania. Otázkou širšieho významu pravidiel uprednostňovania sa tu budem zaoberať len natoľko, nakoľko bezprostredne súvisí so špecifickou konštrukciou pravidiel, o ktorej som hovoril v predchádzajúcom bode.

Mohlo by sa zdať, že pravidlá uprednostňovania majú len čisto technický alebo pragmatický význam pre orientáciu policajného konania, ktoré má charakter zasahovania do základných práv a slobôd. Diferencovaná systematika druhov nebezpečenstiev v kombinácii s významom hodnôt, ktoré sú v hre na obidvoch póloch, má nepochybne veľký praktický význam pre orientáciu policajného konania. Rôzne druhy nebezpečenstiev môžeme pokladať za akési prípustné "prahy" policajného zasahovania, ktorých dosiahnutie sa požaduje ako jeden z predpokladov uskutočnenia príslušných zásahov v rozmanitých prípadoch stretu hodnôt. V tom by teda mohol spočívať bezprostrednejší *praktický význam* pravidiel. Ďalším možným hľadiskom je hľadisko formovania *novej filozofie polície* v podmienkach našej posttotalitnej spoločnosti. Z tohto hľadiska je potom užitočné všimnúť si aj širší význam pravidiel uprednostňovania, ktorý ďaleko prekračuje čisto prakticko-policajnú perspektívu pohľadu.

Tento takpovediac "presahový" význam pravidiel uprednostňovania bezprostredne vyplýva už zo samej konštrukcie pravidiel, ako som ju definoval vyššie. Základná filozofia takto konštruovaných pravidiel totiž spočíva v tom, že vytvárajú určitú spojitosť medzi zohľadnením stupňa *významu hodnôt*, ktoré sú v hre na obidvoch póloch, a požiadavkami na verifikovateľné *parametre nebezpečenstiev* hroziacich hodnotám, ktoré sú predmetom policajnej ochrany. *Predpokladom* plnenia ochranných funkcií štátu voči občanom, ktoré si vyžaduje *zasahovanie* do fundamentálnych hodnôt, je čo najurčitejšia policajná prognóza *verifikovateľného konkrétneho nebezpečenstva* hroziaceho iným významným hodnotám na opačnom póle (niekedy musí navyše ísť o konkrétne nebezpečenstvo v jeho časovo a pravdepodobnostne *vystupňovanej* forme). Túto spojitosť môžeme formulovať ešte výraznejšie: čím intenzívnejšie policajné zasahovanie do fundamentálnych hodnôt hrozí, tým užšie a prísnejšie požiadavky by sa mali klásť na podmienky týchto zásahov, pokiaľ ide o časové a pravdepodobnostné parametre nebezpečenstiev hroziacich iným hodnotám, porovnateľným s prvými. Takto konštruované pravidlá by teda v prvom rade chránili slobodné priestory občanov pred zásahmi štátnej moci, a to tým, že by stanovili určité podmienky týchto zásahov, ako som uviedol vyššie.

Takáto konštrukcia pravidiel uprednostňovania zodpovedá klasickej liberálnej funkcii základných práv a slobôd, ktorá sa zakladá na *vytyčovaní hraníc* medzi štátnou mocou a priestormi, kde by občania "mali mať od štátu pokoj". Základným zmyslom stanovenia týchto hraníc je maximalizácia liberálnych slobôd chápaných ako negatívne slobody. Dominantný akcent je takto položený na jeden hodnotový pól pravidiel, a to na pól hodnôt, ktoré sú potenciálne ohrozované zo strany štátnej moci zasahujúcej do týchto hodnôt v záujme policajnej ochrany iných hodnôt. Ide tu práve o zabezpečenie týchto hodnôt pred zasahovaním štátu. Takto sú relatívne jasne a zároveň dosť *úzko* vymedzené hranice policajnej moci v slobodnom základnom poriadku s jemu imanentnými rizikami a bezpečnostnými deficitmi. Sú to hranice plnenia ochranných funkcií štátu pri

garantovaní určitých stupňov "poriadku a bezpečnosti", ktoré je potrebné stanoviť práve vzhľadom na "cenu" bezpečnosti, ktorú musia občania platiť v podobe príslušných obmedzení slobôd.[7]

Pravidlá uprednostňovania, ktorých formulácia sa odvíja od pólu "slobody", teda od hodnôt, ktorým hrozí poškodenie zo strany zasahujúceho štátu, sa zakladajú na všeobecnom princípe, ktorý môžeme vyjadriť takto: čím významnejšia je hodnota, do ktorej má štát zasahovať, a čím závažnejšie (intenzívnejšie) je jej pravdepodobné poškodenie, ktoré môže nastať ako následok štátneho zasahovania, tým starostlivejšie musia byť zvažované dobré dôvody[8] ospravedlňujúce toto zasahovanie.

Hodnotový pól pravidiel, na ktorý sa v tomto prípade kladie dôraz, sme označili ako pól "slobody", pričom ide o komplex negatívnych slobôd čiže o oblasti konania chránené pred zásahmi štátu. Dominantné akcentovanie pólu *"slobody"* sa môže prejavovať tak, že na rôzne hrozby narušenia "poriadku a bezpečnosti" sa bude reagovať s veľkou zhovievavosťou. A naopak, oveľa citlivejšie, ba až odmietavo sa budú posudzovať policajné zásahy za účelom "obnovenia poriadku", ako aj rozširovanie policajných právomocí zasahovania v záujme efektívnejšieho boja s kriminalitou. Druhý hodnotový pól pravidiel uprednostňovania tvoria hodnoty, ktorým hrozí nejaké nebezpečenstvo zo strany iných osôb. Tento hodnotový pól sme označili ako pól "bezpečnosti" vo vzťahoch medzi občanmi. Dominantné a nevyvážené akcentovanie pólu *"bezpečnosti"* môže zasa v praxi znamenať, že oveľa väčšia tolerantnosť sa bude prejavovať voči ďalším prípadným obmedzeniam liberálnych slobôd, ako aj voči rozširovaniu policajných právomocí. A to všetko v záujme sľubovaných alebo očakávaných "prírastkov" na póle "poriadku a bezpečnosti". Naopak, oveľa menšia tolerantnosť sa bude prejavovať voči rôznym, trebárs aj sebamenším (aspoň z "liberálnejšieho" pohľadu) narušeniam "poriadku a bezpečnosti".

Z tohto pohľadu môžeme potom základnú konštrukciu pravidiel uprednostňovania súhrnne charakterizovať takto. Už v samotnej konštrukcii pravidiel, pozostávajúcej jednak z dvoch hodnotových pólov, jednak z verifikovateľných parametrov nebezpečenstiev, je založená možnosť kladenia odlišných akcentov. Akcent sa môže položiť na hodnotový pól negatívnych slobôd a na zodpovedajúce *"nekonanie"* polície,[9] čím je

[7] Liberálna pozícia, ako ju charakterizujem v celom odseku, pochopiteľne vonkoncom neznamená postulovanie existencie priestorov negatívnych slobôd ako niečoho, čo by malo *vždy* zostať *úplne* uchránené pred štátnymi zásahmi. Je to skôr vec kladenia *odlišných akcentov*. Celá rétorika liberálnej pozície sa prikláňa na stranu obmedzovania štátnej moci zabezpečovaním oblastí správania jednotlivcov pred jej zásahmi. A pokiaľ je policajný zásah do hodnôt na jednom póle v záujme policajnej ochrany hodnôt na druhom póle ospravedlniteľný, musí sa to diať jedine na základe *určitých dôvodov*. V našom prípade boli týmito "určitými dôvodmi" jednak gradácia časových a pravdepodobnostných parametrov situatívne ohraničených nebezpečenstiev, jednak porovnateľnosť hodnôt na oboch póloch. Do kategórie "iných dôvodov" by potom rozhodne patril napr. predpoklad tzv. "všeobecného nebezpečenstva" a principiálna neporovnateľnosť hodnôt na oboch póloch. Mysliteľné sú však aj umiernenejšie varianty "iných dôvodov".

[8] Zopakujme, že medzi také "dobré dôvody" môžeme zaradiť význam hodnôt, ktoré treba ochrániť pred privátnym zasahovaním iných, a požiadavky na parametre nebezpečenstiev, ktoré hrozia týmto hodnotám.

[9] To znamená, že polícia sa zdržiava konania, ktoré za účelom ochrany príslušných hodnôt má *zasahovať* do základných práv a slobôd.

vyznačený negatívny status občanov vo vzťahu k štátnej moci. Videli sme, že rétorika pravidiel uprednostňovania je dominantne na strane ochrany slobodných priestorov občanov pred zásahmi štátnej moci. Alebo naopak, akcent sa môže klásť na pól "bezpečnosti" a na zodpovedajúce *aktívne konanie* polície pri garantovaní určitých stupňov policajnej bezpečnosti pre občanov, čo vytvára pozitívny status občanov vo vzťahu k štátnej moci. Takéto konanie polície si ale neraz zároveň vyžaduje zasahovať do základných slobôd. Pozitívny status občanov sa tak dostáva do kolízie s ich negatívnym statusom alebo, čo je to isté, medzi policajnou bezpečnosťou a negatívnymi slobodami existujú vzťahy neredukovateľného napätia.[10]

Táto problematika má, prirodzene, nielen teoretický rozmer, ale aj bezprostredný praktický význam pre občana. Na to v našich podmienkach upozorňujú napr. A. Krsková a E. Bárány. Podľa A. Krskovej "ak svoj súkromný priestor vymedzíme tak, aby štát do neho nemohol *zasahovať*, potom sa budeme darmo dožadovať, aby nás štát *ochránil*, keď nás ohrozia iní" ([14], 44). E. Bárány na jednej strane zdôrazňuje dôležitosť rešpektovania základných práv (a to aj v boji s organizovaným zločinom), ktoré v podmienkach právneho štátu vyznačujú hranice jeho pôsobnosti. Zároveň však poukazuje na to, že ak štát nedostatočne plní svoje ochranné funkcie voči občanovi, nemusí mať pre občana veľký praktický význam právnosť štátu rešpektujúceho základné práva. Podľa E. Bárányho "ak štát nechráni občana pred neštátnymi subjektmi moci čiže ak ich efektívne právne nereguluje, znižuje sa pre občana praktický význam dodržiavania práva štátnym aparátom" ([2], 215).

Celú túto dvojznačnosť a vzťahy napätia vyplývajúce z konštrukcie pravidiel uprednostňovania môžeme chápať aj v duchu tézy o transformácii slobody *od štátneho zasahovania* na pozitívnu slobodu *privátne zasahovať*.[11] Ak by totiž štát zostal v mene jednostranného potvrdzovania negatívnej slobody *jedných* pasívny (= "nekonanie" polície), môže to zároveň znamenať, že si bude nedostatočne plniť svoje ochranné povinnosti voči *druhým*, teda že ich bude nedostatočne ochraňovať pred privátnymi zásahmi (pokiaľ sa účinná štátna ochrana môže realizovať iba prostredníctvom štátneho zasahovania do negatívnych slobôd). Slobodné priestory ochraňované pred ingerenciou štátu sa môžu zároveň stať právne voľným priestorom pre konanie osôb bezohľadne presadzujúcich svoje záujmy a poškodzujúcich iných. Sloboda osoby od štátneho zasahovania sa v tomto zmysle mení na jej slobodu privátne zasahovať do života iných. Jednostranné zdôrazňovanie alebo rozširovanie slobodných priestorov konania, ochraňovaných pred zásahmi štátu, môže v prípade konfliktu medzi nositeľmi základných práv zvýhodňovať tých, čo svojím konaním poškodzujú iných, a diskriminovať obete tohto poškodzujúceho konania. Takýto stav môže väčšmi vyhovovať silnejším, bezohľadnejším a vôbec ľuďom bez vnútorných morálnych zábran a naopak, viac ohrozovať ľudí slabších alebo slušnejších.

---

[10] Znovu sa teda dostávame, tentoraz však z iného zorného uhla, k pôvodnej formulácii tejto kolízie v prvom bode.

[11] K formulácii tézy o transformácii ma priviedla štúdia od Dietera Suhra, ktorý však o tejto otázke hovorí v inej súvislosti, konkrétne v súvislosti s problémom fajčenia: "... abstraktná negatívna sloboda fajčiara od štátneho zásahu sa transformuje na jeho konkrétnu pozitívnu slobodu privátne zasahovať." ([17], 168)

LITERATÚRA

[1] AHLF, E.-H.: Polizeitheorie? Thesen zur Standortbestimmung. In: Die Polizei 80, 1989, Heft 5.
[2] BÁRÁNY, E.: Rub deetatizácie. In: Právny obzor, roč. 77, 1994, č. 3.
[3] BUCHANAN, J. M.: Hranice slobody. Medzi anarchiou a Leviatanom. Bratislava 1996.
[4] DENNINGER, E.: Der Präventions-Staat. In: Denninger, E.: Der gebändigte Leviathan. Baden-Baden 1990.
[5] DRGONEC, J.: Základné práva a slobody podľa Ústavy Slovenskej republiky. Zväzok 1. Bratislava 1997.
[6] HOBBES, T.: Leviathan neboli o podstatě, zřízení a moci státu církevního a občanského. Praha 1941.
[7] HOBBES, T.: Výbor z díla. Praha 1988.
[8] HUMBOLDT, W. von: Individuum und Staatsgewalt. Sozialphilosophische Ideen. Leipzig 1985.
[9] ISENSEE, J.: Das Grundrecht als Abwehrrecht und als staatliche Schutzpflicht. In: Isensee, J., Kirchhof, P. (Hrsg.): Handbuch des Staatsrechts. Band V. Heidelberg 1992.
[10] IVOR, J.: Zaistenie osoby v niektorých zahraničných trestnoprocesných úpravách. In: Policajná teória a prax 5, 1997, č. 2-3.
[11] KANT, I.: Die Metaphysik der Sitten. Frankfurt am Main 1991.
[12] KANT, I.: O obecném rčení: Je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi. Praha 1999.
[13] KNEMEYER, F.-L.: Polizei - und Ordnungsrecht. München 1995.
[14] KRSKOVÁ, A.: Idea vyššieho práva a jej historický vývoj. In: Kresák, P. a kol.: Občan a demokracia. Bratislava 1997.
[15] LISKEN, H., DENNINGER, E.(Hrsg:): Handbuch des Polizeirechts. München 1996.
[16] NOVOSÁD, F.: Skúsenostné pozadie novovekej sociálnej filozofie. In: Filozofia 49, 1994, č. 12.
[17] SUHR, D.: Die Freiheit vom staatlichen Eingriff als Freiheit zum privaten Eingriff? In: Juristenzeitung 1980, Nr. 5/6.
[18] TWICKLER, J.: Das Asylantenheim. In: Beese, D. (Hrsg.): Organisationsethik konkret. Gelsenkirchen 1994.

PhDr. Peter Korený
Katedra spoločenskovedných disciplín Akadémie PZ
Sklabinská 1
835 17 Bratislava
SR